

صلاة الاضلاع

١١٣٤٢٣

دانشگاه تهران

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

رساله جهت دریافت مدرک دکتری حقوق بین الملل

قواعد ادله اثبات دعوی در رویه دیوان بین المللی دادگستری

استاد راهنما:

دکتر سید باقر میرعباسی

اساتید مشاور:

دکتر جمشید ممتاز

دکتر عباس کدخدائی

دانشجو:

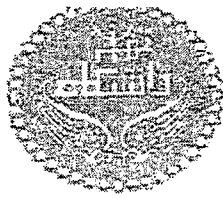
سید حسین سادات میدانی

تعمیر اطلاعات مدرک علمی بزرگ
شمس‌الدین مدرک

۱۳۸۸ / ۳ / ۳۱

زمستان ۱۳۸۷

۱۱۳۴۶۳

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

گروه آموزشی حقوق عمومی

گواهی دفاع از رساله دکتری

هیات داوران رساله دکتری: سیدحسین سادات میدانی

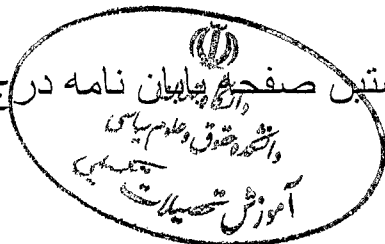
در رشته : حقوق بین الملل گرایش :

با عنوان : قواعد ادله اثبات دعوی در رویه دیوان بین المللی دادگستری

را در تاریخ : ۸۷/۱۱/۲۹ با درجه عالی نمره ۱۹ ارزیابی نمود.

ردیف	مشخصات هیات داوران	نام و نام خانوادگی	مرتبه دانشگاهی	دانشگاه یا موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما استاد راهنمای دوم (حسب مورد)	دکتر سیدباقر میرعباسی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۲	استاد مشاور	دکتر جمشید ممتاز	استاد	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۳	استاد مشاور دوم (حسب مورد)	دکتر عباسعلی کدخدایی	دانشیار	"	
۴	استاد مدعو خارجی	دکتر سیدجمال سیفی	دانشیار	دانشگاه شهید بهشتی	
۵	استاد مدعو خارجی	دکتر سیدقاسم زمانی	دانشیار	دانشگاه علامه طباطبائی	
۶	استاد مدعو داخلی	دکتر سیدفضل اله موسوی	دانشیار	دانشکده حقوق و علوم سیاسی	
۷	استاد مدعو داخلی	دکتر امیرحسین رنجبریان	استادیار		
۵	معاون یا نماینده معاون تحصیلات تکمیلی دانشکده	دکتر سیدفضل اله موسوی	دانشیار	"	

تذکر: این برگه پس از تکمیل هیات داوران در نخستین صفحه پایان نامه درج می گردد

پیش کش به فرزندم سینا و همه فرزندان ایران زمین
که تحقق آرزوهایم را در چشم های آنان جستجو می کنم

«فهرست اجمالی»

صفحه	عنوان
..... أ	فهرست اجمالی
..... ث	فهرست تفصیلی
..... س	اختصارات:
..... ش	پیشگفتار:
..... ۱-۲۰	مقدمه:

بخش اول:

کلیات قواعد ادله اثبات دعوی

در دادرسی های بین المللی و دیوان بین المللی دادگستری

..... ۲۱-۲۳	درآمد بخش اول:
-------------	----------------

فصل اول:

..... ۲۴-۴۵	جایگاه دیوان بین المللی دادگستری در نظام حقوقی بین المللی
..... ۲۷	گفتار اول: حل و فصل اختلافات بین الدولی
..... ۳۰	گفتار دوم: رکن قضایی اصلی ملل متحد
..... ۳۴	گفتار سوم: دیوان و تفسیر منشور ملل متحد
..... ۳۹	گفتار چهارم: تجدیدنظر در احکام سایر مراجع بین المللی
..... ۴۱	گفتار پنجم: نقش دیوان در توسعه حقوق بین الملل

فصل دوم:

- حقیقت یابی در رسیدگی های قضایی بین المللی ۴۶-۶۷
- گفتار اول: آزادی عمل دادگاه های بین المللی در حقیقت یابی ۴۶
- گفتار دوم: تفکیک قانون از حقایق ۵۶
- گفتار سوم: علم دادگاه نسبت به قانون ۵۹
- گفتار چهارم: تعهد اصحاب دعوی به همکاری در زمینه حقیقت یابی ۶۳

فصل سوم:

- عوامل موثر بر اعمال قواعد ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری ۶۸-۸۷
- گفتار اول: ترکیب قضات ۷۰
- گفتار دوم: اصل رضایی بودن صلاحیت ۷۵
- گفتار سوم: وظیفه سازمانی دیوان در نظام ملل متحد ۷۸
- گفتار چهارم: شیوه ارجاع اختلاف ۸۱
- گفتار پنجم: نوع اختلاف ارجاعی به دیوان ۸۳

فصل چهارم:

- منابع قواعد ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری ۸۸-۱۱۱
- گفتار اول: منابع نوشته ۸۹
- گفتار دوم: منابع نانوشته ۹۶

بخش دوم:

دلیل و اثبات دعوی

در رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری

- درآمد بخش دوم: ۱۱۲-۱۱۳

فصل پنجم:

اصول حاکم بر ارایه، پذیرش و ارزیابی ادله در دیوان بین المللی دادگستری.. ۱۴۶-۱۱۴
 گفتار اول: اصول حاکم بر فرایند حقیقت یابی در دیوان بین المللی دادگستری
 ۱۱۶ .....
 گفتار دوم: محدودیت های حاکم بر اصول مرتبط با ارائه، پذیرش و ارزیابی دلیل
 ۱۲۳ .....

فصل ششم:

دلیل در رویه دیوان بین المللی دادگستری ۲۳۷-۱۴۷
 گفتار اول: ادله کتبی ۱۴۸
 گفتار دوم: شاهد و شاهد کارشناس ۱۷۴
 گفتار سوم: نصب کارشناس و کمیسیون تحقیق ۱۸۹
 گفتار چهارم: اظهارات مقامات و نهادهای رسمی دولتی ۲۰۲
 گفتار پنجم: معاینه محل ۲۱۴
 گفتار ششم: مطالب مندرج در مطبوعات و رسانه های گروهی و دانش همگان
 ۲۲۱ .....
 گفتار هفتم: استنتاج و امارات قضایی ۲۳۱

فصل هفتم:

اثبات دعوی در رویه دیوان بین المللی دادگستری ۳۱۶-۲۳۸
 گفتار اول: بار اثبات دعوی در دادرسی های بین المللی ۲۳۹
 گفتار دوم: بار اثبات دعوی در رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری ... ۲۴۹
 گفتار سوم: اثبات دعوی در شرایط و پرونده های خاص ۲۵۹
 گفتار چهارم: آثار قضایی مترتب بر عدم ارائه اسناد ۲۸۸
 گفتار پنجم: ضابطه یا استاندارد اثبات دعوی ۲۹۹
 نتیجه گیری: ۳۱۷-۳۳۳
 منابع و مآخذ: ۳۳۴-۳۵۴
 چکیده و منابع و فهرست مطالب به انگلیسی ..... a-h

«فهرست تفصیلی»

صفحه	عنوان
..... أ	فهرست اجمالی
..... ث	فهرست تفصیلی
..... س	اختصارات:
..... ش	پیشگفتار:
..... ۱-۲۰	مقدمه:
..... ۱	الف- طرح موضوع
..... ۱۲	ب- اهمیت موضوع
..... ۱۶	ج- کارهای مشابه
..... ۱۷	د- روش تحقیق
..... ۱۸	ه- دامنه تحقیق
..... ۲۰	و- سازماندهی تحقیق

بخش اول:

کلیات قواعد ادله اثبات دعوی

در دادرسی های بین المللی و دیوان بین المللی دادگستری

..... ۲۱-۲۳	درآمد بخش اول:
	فصل اول:
..... ۲۴-۴۵	جایگاه دیوان بین المللی دادگستری در نظام حقوقی بین المللی
..... ۲۷	گفتار اول: حل و فصل اختلافات بین الدولی
..... ۲۸	بند اول: محدودیتهای صلاحیت دیوان بین المللی دادگستری

بند دوم: نقش کارکردگرایانه دیوان بین المللی دادگستری	۲۹
گفتار دوم: رکن قضایی اصلی ملل متحد	۳۰
بند اول: رابطه سازمانی (ارگانیک) دیوان بین المللی دادگستری	۳۰
بند دوم: محدودیتهای سازمانی دیوان بین المللی دادگستری	۳۱
گفتار سوم: دیوان و تفسیر منشور ملل متحد	۳۴
بند اول: پیشینه موضوع	۳۴
بند دوم: تفسیر منشور ملل متحد در رویه دیوان بین المللی دادگستری	۳۷
گفتار چهارم: تجدیدنظر در احکام سایر مراجع بین المللی	۳۹
گفتار پنجم: نقش دیوان در توسعه حقوق بین الملل	۴۱
بند اول: رهیافت سنتی	۴۲
بند دوم: رهیافت واقع گرایانه	۴۳

فصل دوم:

حقیقت یابی در رسیدگی های قضایی بین المللی	۴۶-۶۷
گفتار اول: آزادی عمل دادگاه های بین المللی در حقیقت یابی	۴۶
بند اول: عدم تمایل دادگاه های بین المللی به پیروی از الزامات شکلی دادرسی	۴۷
بند دوم: رهیافت کلی دادگاه های بین المللی نسبت به امر حقیقت یابی	۴۹
الف- ماهیت توافقی حقیقت یابی در رسیدگی های بین المللی	۴۹
ب- نظام های حقوق داخلی و حقیقت یابی در دادرسی های بین المللی	۵۱
ج- تمایل دادگاه های بین المللی به پرداختن به امور حکمی	۵۲
د- تحول کارکردی در امر حقیقت یابی در دادرسی های بین المللی	۵۴
گفتار دوم: تفکیک قانون از حقایق	۵۶
بند اول: تفکیک نظری	۵۶

- بند دوم: دشواری‌های عملی تفکیک در رسیدگی‌های بین‌المللی ... ۵۷
 گفتار سوم: علم دادگاه نسبت به قانون ۵۸
 بند اول: آثار عملی قاعده ۶۰
 بند دوم: استثنائات قاعده ۶۱
 گفتار چهارم: تعهد اصحاب دعوی به همکاری در زمینه حقیقت‌یابی ۶۳
 بند اول: لزوم تعهد به همکاری اصحاب دعوی ۶۳
 بند دوم: آثار عملی تعهد به همکاری اصحاب دعوی ۶۴

فصل سوم:

- عوامل موثر بر اعمال قواعد ادله اثبات دعوی در دیوان بین‌المللی دادگستری
 ..... ۶۸-۸۷
 گفتار اول: ترکیب قضات ۷۰
 بند اول: شرایط قضات دیوان بین‌المللی دادگستری ۷۱
 بند دوم: تاثیر پیشینه حقوقی قضات بر قواعد ادله اثبات دعوی ۷۲
 گفتار دوم: اصل رضایی بودن صلاحیت ۷۵
 بند اول: تبیین اصل ۷۵
 بند دوم: تاثیر اصل حاکمیت دولتها بر اعمال صلاحیت قضایی ۷۷
 گفتار سوم: وظیفه سازمانی دیوان در نظام ملل متحد ۷۸
 بند اول: استفاده از ظرفیتهای سازمان ملل متحد جهت حقیقت‌یابی
 ..... ۷۸
 بند دوم: تاثیر ملاحظات سازمانی بر امر حقیقت‌یابی ۷۹
 گفتار چهارم: شیوه ارجاع اختلاف ۸۱
 بند اول: ثبت دادخواست یکجانبه ۸۱
 بند دوم: ثبت موافقتنامه خاص ۸۲
 گفتار پنجم: نوع اختلاف ارجاعی به دیوان ۸۳
 بند اول: تقسیم بندی قضایای مطروحه نزد دیوان بین‌المللی دادگستری
 ..... ۸۴
 الف- پرونده‌های موضوع محور ۸۴

ب- پرونده های حکم محور	۸۴
ج- پرونده های مختلط	۸۴
بند دوم: تقسیم بندی قضایا در اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری	
.....	۸۵

فصل چهارم:

منابع قواعد ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری	۸۸-۱۱۱
گفتار اول: منابع نوشته	۹۸
بند اول: منابع اصلی	۸۹
الف- اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری	۸۹
ب- قواعد رسیدگی دیوان	۹۰
بند دوم: منابع فرعی	۹۴
الف- آیین قضایی داخلی	۹۴
ب- دستورالعمل های اجرایی	۹۴
گفتار دوم: منابع نانوشته	۹۶
بند اول: اصول کلی حقوقی	۹۶
بند دوم: رویه قضایی بین المللی	۹۹
الف- رویه قضایی سایر دادگاه های بین المللی	۱۰۰
ب- رویه قضایی دیوان دائمی دادگستری بین المللی	۱۰۲
ج- رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری	۱۰۳
د- تعارض رویه های قضایی بین المللی	۱۰۷

بخش دوم:

دلیل و اثبات دعوی

در رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری

درآمد بخش دوم:	۱۱۲-۱۱۳
----------------------	---------

فصل پنجم:

اصول حاکم بر رایه، پذیرش و ارزیابی ادله در دیوان بین المللی دادگستری.. ۱۴۶-۱۱۴
 گفتار اول: اصول حاکم بر فرایند حقیقت یابی در دیوان بین المللی دادگستری
 ۱۱۶ .....
 بند اول: آزادی اصحاب دعوی در رایه دلیل ۱۱۶
 بند دوم: آزادی دیوان در پذیرش و ارزیابی دلیل ۱۱۶
 گفتار دوم: محدودیت های حاکم بر اصول مرتبط با ارائه، پذیرش و ارزیابی دلیل
 ۱۲۳ .....
 بند اول: ادله غیرقانونی ۱۲۳
 بند دوم: ادله ارائه شده پس از موعد مقرر ۱۳۰
 بند سوم: ادله به دست آمده در جریان مذاکرات پیش از جریان دعوی
 ۱۴۳ .....

فصل ششم:

دلیل در رویه دیوان بین المللی دادگستری ۲۳۷-۱۴۷
 گفتار اول: ادله کتبی ۱۴۸
 بند اول: نقشه و مطالب کارتوگرافیک ۱۴۸
 الف- تعارض نقشه با معاهده ۱۵۱
 ب- نقشه های علمی ۱۵۴
 ج- ارزش اثباتی نقشه ۱۵۵
 بند دوم: گزارش های سازمان ملل متحد ۱۶۰
 بند سوم: قطعنامه های شورای امنیت و مجمع عمومی ۱۶۳
 بند چهارم: یافته های قضایی سایر دادگاه های بین المللی ۱۶۶
 الف- انعکاس رویه سایر دادگاه های بین المللی در آراء دیوان بین
 المللی دادگستری ۱۶۸
 ب- ارزش اثباتی یافته های موضوعی سایر دادگاه های بین المللی ۱۷۰

گفتار دوم: شاهد و شاهد کارشناس	۱۷۴
بند اول: جایگاه شهادت در رسیدگی های دیوان بین المللی دادگستری	۱۷۵
الف- توصیف شاهد و شاهد کارشناس	۱۷۶
ب- شهادت در رویه قضایی دیوان	۱۷۹
بند دوم: ارزش اثباتی شهادت	۱۸۵
الف- شرایط اعتبار شهادت	۱۸۵
ب- چالشهای موجود	۱۸۸
گفتار سوم: نصب کارشناس و کمیسیون تحقیق	۱۸۹
بند اول: مقررات اساسنامه و قواعد رسیدگی	۱۸۹
بند دوم: رویه قضایی دیوان در ارتباط با نصب کارشناس	۱۹۲
بند سوم: چالشهای موجود	۲۰۰
گفتار چهارم: اظهارات مقامات و نهادهای رسمی دولتی	۲۰۲
بند اول: اظهارات مقامات و نهادهای سیاسی به عنوان دلیل اثبات یک حقیقت و یا پذیرش مسئولیت بین المللی دولت	۲۰۳
بند دوم: اظهارات مقامات سیاسی به عنوان مبنای پذیرش تعهد بین المللی یا شناسایی حق بین المللی سایر دولتها	۲۰۷
گفتار پنجم: معاینه محل	۲۱۴
بند اول: تبیین مفهوم معاینه محل	۲۱۵
بند دوم: رویه قضایی دیوان در ارتباط با معاینه محل	۲۱۷
بند سوم: ارزش اثباتی معاینه محل	۲۲۰
بند چهارم: چالشهای موجود	۲۲۱
گفتار ششم: مطالب مندرج در مطبوعات و رسانه های گروهی و دانش همگان	۲۲۲
بند اول: رویه قضایی دیوان در ارتباط با مطالب مندرج در مطبوعات و رسانه های گروهی	۲۲۳

- بند دوم: ارزش اثباتی مطالب مندرج در مطبوعات و رسانه های گروهی
 ۲۳۰ .....
- گفتار هفتم: استنتاج و امارات قضایی ۲۳۱
- بند اول: جایگاه استنتاج و امارات قضایی در دادرسی های بین المللی
 ۲۳۱ .....
- بند دوم: رویه قضایی دیوان در ارتباط با استنتاج و امارات قضایی .. ۲۳۲

فصل هفتم:

- اثبات دعوی در رویه دیوان بین المللی دادگستری ۳۱۶-۲۳۸
- گفتار اول: بار اثبات دعوی در دادرسی های بین المللی ۲۳۹
- بند اول: دامنه وظیفه اثبات دعوی ۲۳۹
- بند دوم: تفکیک میان بار اثبات دعوی و بار ارائه دلیل ۲۴۱
- بند سوم: عوامل تاثیرگذار بر تعیین بار اثبات دعوی ۲۴۵
- گفتار دوم: بار اثبات دعوی در رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری ... ۲۴۹
- بند اول: رویه دیوان دائمی ۲۴۹
- بند دوم: رویه دیوان بین المللی دادگستری ۲۵۲
- گفتار سوم: اثبات دعوی در شرایط و پرونده های خاص ۲۵۹
- بند اول: اثبات دعوی در صورت عدم حضور یکی از طرفین ۲۶۰
- الف- مقررات مربوطه ۲۶۱
- ب- رویه قضایی دیوان دائمی ۲۶۲
- ج- رویه دیوان فعلی ۲۶۳
- ۱- بار اثبات قانون حاکم بر دعوی و صلاحیت ۲۶۴
- ۲- بار اثبات حقایق ۲۶۵
- ۳- آستانه مورد نیاز جهت اقناع دیوان ۲۶۷
- ۴- ابزارهای در اختیار دیوان جهت حقیقت یابی ۲۶۸
- بند دوم: اثبات دعوی در قضایای مرتبط با حمایت دیپلماتیک ۲۷۰
- بند سوم: اثبات ادعاها در اختلافات سرزمینی و مرزی ۲۸۰

۲۸۰	الف- دشواریهای عملی .....
۲۸۲	ب- تفکیک اختلافات سرزمینی .....
۲۸۲	ج- پرونده های سرزمینی غیرعادی .....
۲۸۲	۱- پرونده های مواجهه با کمبود ادله .....
۲۸۵	۲- پرونده های مواجهه با حجم بالای ادله .....
۲۸۶	بند چهارم: اثبات عرفهای منطقه ای و خاص .....
۲۸۸	گفتار چهارم: آثار قضایی مترتب بر عدم ارائه اسناد .....
۲۸۸	بند اول: مباحث نظری .....
۲۹۱	بند دوم: رویه قضایی دیوان .....
۲۹۹	گفتار پنجم: ضابطه یا استاندارد اثبات دعوی .....
۳۰۰	بند اول: ضابطه های اثبات دعوی در دادرسی های بین المللی .....
۳۰۳	بند دوم: رویه قضایی دیوان .....
۳۰۳	الف- اثبات صلاحیت علی الظاهر برای صدور قرار موقت .....
۳۰۹	ب- اثبات کافی، غیرقابل انکار و متقاعد کننده .....
۳۱۲	ج- اثبات قطعی و غیرقابل تردید .....
۳۱۵	د- ملاحظاتی بر ضابطه اثبات دعوی در رویه قضایی دیوان .....

نتیجه گیری: ۳۱۷-۳۳۳

۳۱۹	الف- ضرورت توجه به ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری ..
۳۲۰	ب- تحولات اخیر و عوامل موثر بر ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری .....
۳۲۳	ج- دلیل در رویه قضایی دیوان بین المللی دادگستری .....
۳۲۷	د- اثبات دعوی در رویه دیوان بین المللی دادگستری .....
۳۳۰	ه- ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری: دستاوردها و چالشها .....

منابع و مأخذ: ۳۳۴-۳۵۴

چکیده و فهرست مطالب به زبان انگلیسی ..... a-h

*****

«اختصارات»

AJIL: American Journal of International Law

BYIL: British Yearbook of International Law

EJIL: European Journal of International Law

EPIL: Encyclopedia of Public International Law

I.C.J.: International Court of Justice

ICLQ: International and Comparative Law Quarterly

ILC: International Law Commission

LJIL: Leiden Journal of International Law

LPICT: The Law and Practice of International Courts and
Tribunals

PCA: Permanent Court of Arbitration

P.C.I.J.: Permanent Court of International Justice

RIAA: Reports of International Arbitral Awards

UN: United Nations

«پیشگفتار»

«مرا هیچ چیز از نام و نان به تحمل این تعب
طویل جز مظلومیت مشرق در مقابل ظالمین و
ستم کاران غربی و انداختن چه برای نان همه‌ی
طرق به روی من باز بود و با ابدیت زمان، نام را
نیز چون جاودانی نمی‌دیدم پای‌بند آن نیز
نبودم و می‌دیدم که مشرق باید به هر نحو شده
است با اسلحه‌ی تمدن جدید مسلح گردد، نه
این که این تمدن را خوب می‌شمردم، چه
تمدنی که دنیا را هزاران سال اداره کرد مادی
نبود.»

مرحوم علی اکبر دهخدا

در اوآن شور و شوق جوانی به دنبال صدور رای ماهوی در قضیه سکوهای نفتی
(جمهوری اسلامی ایران علیه ایالات متحده) در آبان ماه سال ۱۳۸۱ به دفعات متعدد
رای صادره به همراه نظرات موافق و مخالف قضات دیوان بین‌المللی دادگستری را مورد
مطالعه و کنکاش قرار دادم. در میان مجموعه‌ای از موضوعات بحث برانگیز در آن رای،
موضوع ادله اثبات دعوی در آن قضیه و به طور کلی در دیوان برایم جالب توجه به نظر
آمد، به ویژه اینکه این جنبه از رای با توجه به خصیصه موضوعی قضیه مورد تجزیه و
تحلیل بسیاری از قضات دیوان نیز قرار گرفته بود. به طور مثال قاضی روزالین هیگینز
صراحتاً بر این نکته تأکید نموده بود که قضیه سکوهای نفتی فرصت مناسبی برای دیوان
به شمار می‌آید تا یکی از جنبه‌های این عرصه یعنی ضابطه اثبات دعوی را مشخص
کند.

در سال ۱۳۸۲ مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی تصمیم بر آن گرفت که با
همکاری تعدادی از اساتید از جمله دکتر میرعباسی و دکتر کدخدایی مجموعه‌ای را در
خصوص رای دیوان در قضیه سکوهای نفتی زیر نظر جناب آقای دکتر ممتاز تهیه و
منتشر نماید که در این میان بررسی جنبه‌های شکلی از جمله موضوع قواعد ادله اثبات

دعوی در این قضیه به اینجانب واگذار گردید^۱ و یادداشتهای و منابع جمع آوری شده جهت تهیه آن نوشتار، زمینه مناسبی برای نگارش مقاله کاملتر دیگری را فراهم ساخت که بعدها به زبان انگلیسی به چاپ رسید.^۲ در جریان تدوین کتاب مشترک با عنوان «دیوان بین المللی دادگستری: تئوری و عمل» نیز بخشی از کتاب مشخصا به موضوع ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری اختصاص یافت.^۳

با این حال، مجموعه این تحقیقات، مطالعات و نوشتارها اشتیاق وافر به آشنایی و شناخت کامل از کلیه جنبه های موضوع ادله اثبات دعوی در دیوان بین المللی دادگستری را در درون اینجانب سیری نبخشید تا اینکه بر آن شدم که موضوع را به عنوان رساله دوره دکتری حقوق بین الملل در دانشگاه تهران نیز انتخاب نمایم.

البته با عنایت به بدیع بودن موضوع در امر تحقیق با مشکلاتی مواجه بودم. اگرچه اقامت مدتی در شهر لاهه هلند و مجاورت با کتابخانه کاخ صلح تا حدود زیادی نیازهای مطالعاتی بنده را برآورده ساخت. در مواردی نیز با برخی از قضات دیوان، به ویژه قاضی کورما و قاضی الخصونه و برخی از کارکنان دیوان در ارتباط با موضوع از گفتگوها و همفکری هایی داشتم.

با عنایت به ویژگی خاص، در انجام تحقیق، حجم عظیمی از آراء دیوان بین المللی دادگستری را مطالعه نمودم و تلاش کردم که ترجمه دقیقی را از آراء دیوان به خواننده ارائه کنم، به ویژه اینکه موضوع رساله استناد و ارجاع دقیق به آراء دیوان را می طلبید. اگرچه ممکن است که علیرغم صرف مدت زمان زیاد برای ترجمه، در برخی موارد ترجمه فارسی بخش های آراء دیوان کاملا گویا نباشد. به ویژه اینکه برای برخی از واژه های مستعمل دیوان معادل فارسی وجود ندارد. امید دارم که با نگارش این مجموعه توانسته باشم که سهم ناچیزی در افزایش غنای ادبیات حقوقی بین المللی حداقل به زبان فارسی داشته باشم.

^۱ - سید حسین سادات میدانی، ادله اثبات دعوی در قضیه سکوهای نفتی، مجموعه مقالات پیرامون: رای دیوان بین المللی دادگستری در قضیه سکوهای نفتی، زیر نظر دکتر جمشید ممتاز، مرکز پژوهشهای مجلس شورای اسلامی، چاپ اول ۱۳۸۴، ص ۱۴۵-۱۶۳.

^۲ - S. Hossein Sadat M., *The World Court Judicial Policy in the Oil Platforms Case*, AALCO Quarterly Bulletin 1(2005), pp. 82-107.

^۳ - دکتر سید باقر میرعباسی و سید حسین سادات میدانی، دادرسی های بین المللی: دیوان بین المللی دادگستری در تئوری و عمل، انتشارات جنگل، چاپ اول ۱۳۸۴، ص ۴۷۱-۴۸۴.

در پایان از آقای دکتر سید باقر میرعباسی به جهت راهنمایی و آقایان دکتر ممتاز و کدخدایی به جهت ارائه مشاوره در امر تهیه و تدوین این رساله مراتب قدردانی خود را اعلام می دارم. از آقایان دکتر سید فضل الله موسوی، دکتر سید جمال سیفی، دکتر امیرحسین رنجبریان و دکتر سید قاسم زمانی نیز کمال متشکرم.

همچنین مراتب سپاسگذاری خود را تقدیم همسر عزیزم سرکار خانم لیلا میزبان خوشخو می کنم که در مراحل مختلف تدوین این رساله مشوق و یاور اینجانب بودند. از سینا فرزند دلبندم نیز به خاطر عدم تخصیص زمان کافی برای ایفاء کامل وظایف پدرانۀ در دوران نگارش رساله پوزش می طلبم. مضافاً از کلیه دوستان عزیز و گرامی، به ویژه آقایان دکتر علی ماروسی، حمید هاشمی و امین الله زارعفر نیز به جهت ویراش متن نهایی رساله و برخی توصیه های علمی ارزشمند صمیمانه سپاسگذارم. از آقایان فرفلیخت و نیل رئیس و کتابدار کتابخانه کاخ صلح نیز برای ارائه سخاوتمندانه بسیاری از منابع مورد استفاده در این رساله کمال تشکر را دارم.

بهمن ماه ۱۳۸۷

سید حسین سادات میدانی

مقدمه

الف- طرح موضوع

مباحث مرتبط با آیین دادرسی دادگاه ها و دیوانهای بین المللی در زمره مسایلی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته و بخش های زیادی از آن کماکان در هاله ای از ابهام قرار دارند و در برخی موارد به طور کامل ناشناخته باقی مانده اند. این ابهام و خلاء به نحوی است که یکی از نویسندگان از این شاخه حقوق بین الملل به دلیل مهجور و ناشناخته ماندن، به عنوان «قطب جنوب حقوق بین الملل» یاد کرده است.¹ «قواعد ادله اثبات دعوی»² نیز به عنوان بخش مهمی از این حوزه، از وضعیت کمابیش مشابه برخوردار بوده و تنها در

¹ - A.H. Feller, *The Mexican Claims Commission 1923-1934*, 1935, p. vii. Cited from: Mojtaba Kazazi and Bette E. Shifman, *Evidence before International Tribunals – Introduction*, International Law FORUM du droit International, Vol. 1, 1999, p. 193.

² - Law of Evidence or *lex evidentiaria*

دامنه قواعد ادله اثبات دعوی در حقوق بین الملل چندان مشخص نبوده و معمولاً مشتمل بر کلیه مقررات و قواعد حاکم بر اثبات ادعاها و وقایع مطروحه توسط اطراف دعاوی بین المللی از جمله حقوق حاکم بر ادله و امارات مؤید آنها می گردد. در این رساله نیز منظور از این شاخه از حقوق بین الملل آن دسته از قواعد و اصولی است که در دادگاه ها و دیوانهای بین المللی و به ویژه دیوان بین المللی دادگستری به منظور اثبات حقایق مورد اختلاف استفاده می شود. برای آشنایی با برداشتهای مختلف حقوقدانان داخلی از این حوزه از علم حقوق بنگرید به:

دکتر ناصر کاتوزیان، اثبات و دلیل اثبات، جلد اول، چاپ دوم بهار ۱۳۸۴، صص. ۱۱-۱۹.

See also: Colin Tapper, *Cross and Tapper on Evidence*, Tenth edition, 2004, pp.5-28.

در حقوق داخلی کشورمان معمولاً از این رشته با عنوان «ادله اثبات دعوا» یاد می شود. اما با عنایت به عنوان مصوب، در این رساله از عنوان «قواعد ادله اثبات دعوی» استفاده شده است.